

Sotsiaalministeerium

Arvamus heaolu arengukava koostamise ettepaneku kohta

15.01.2021

Eesti Naisteühenduste Ümarlaud tänab võimaluse eest avaldada oma mõtteid meie jaoks väga olulise arengukava koostamise ettepaneku kohta.

Et arvamuse andmiseks oli aega vaid 10 päeva, ei ole me suutnud sisendit koguda veel kõigilt meie liikmesorganisatsioonidelt ja esitame seetõttu eestseisuse ja töögruppide seisukohad. Loodame sisulisemalt panustada arengukava koostamise etapis.

Üldises plaanis leiame, et arengukava koostamise ettepanekus on välja toodud olulised probleemkohad, mis vajavad riigipoolset tähelepanu. Siiski tahaksime omalt poolt esitada loetelu meie jaoks olulistest teemadest, mida dokument ei sisalda või mida tuleks meie arvates käsitleda põhjalikumalt.

ENÜ hinnangul peaks uue heaolu arengukava fookuses selgelt olema regionaalse ebavõrdsuse uurimine ja selle sihipärane vähendamine. Viimane inimarengu aruanne on selle kui Eesti ühiskonna jätkusuutlikkuse jaoks ülisuure probleemi väga põhjalikult avanud, kahjuks ei kajastu see niinimetatud “elevant elutoas” arengukava koostamise ettepanekus. Ääremaastumise aspekti on põgusalt käsitletud vaid uue Heaolu arengukava hoolekandeteenuste osas, pakkumata lahendusvõimalusi, samas laste heaolu, tööturupoliitika ja võrdse kohtlemise osas viited regionaalsele ebavõrdsusele puuduvad. Ometi on kõigis neis valdkondades regionaalsed lõhed ilmselgelt olemas. Näiteks kui arengukava koostamise ettepanekus tuuakse probleemina välja sooline palgalõhe, siis regionaalsest palgalõhest, mis on veelgi suurem, ei räägita sõnagi.

Samuti ei käsitle arengukava koostamise ettepanek teist Eesti ühiskonna jaoks olulist probleemi – **vanemas keskeas ja vanemaealiste inimeste arenguvõimaluste ja -vajaduste vähesust ning nende elukogemuste, oskuste ja teadmiste kasutamata jäämist.** Näiteks tööturul kõrvalajajäämise riskirühmade hulgas ei ole vanemaealisi välja toodud, ehkki vanemas keskeas ja vanemaealiste tõrjumine on ENÜ liikmesorganisatsioonide andmetele tuginedes laialt levinud probleem. Seda näitavad ka uuringud. Vanemaealisi nähakse nii ühiskonnas laiemalt kui arengukava ettepanekus vaikimisi eelkõige sotsiaaltoetuste ja hoolekandeteenuste objektidena, mitte ise oma elu juhtivate subjektidena, ega keskenduta neile sobiva keskkonna, sh õppimis- ja arenguvõimaluste ning ennetavate teenuste ehk tervena vananemise eelduste loomisele.

Maailma terviseorganisatsioon on välja töötanud tervikliku kontseptsiooni ning alanud kümnend (2020 – 2030) on maailmas nimetatud tervena vananemise (TV) dekaadiks. Tervena vananemine on funktsionaalsete võimekuste arendamine ja säilitamine, mis tagab heaolu ja lubab inimesel läbi elu olla see ja teha seda, mida ta parasjagu väärtuslikuks peab. See eeldab ühelt poolt tõepoolest integreeritud hoolduse süsteemi, mis praeguses arengukavas on eesmärgistatud, aga teiselt poolt eeldab tervena vananemine vanusesõbraliku keskkonna loomist, millega luuakse inimesele võimalus arendada oma funktsionaalseid võimekusi.

Easõbralikus keskkonnas on iga inimese jaoks kõrvaldatud takistused, et oma olemasolevaid võimekusi säilitada ja arendada ning keskkond pakub tuge selleks, et ta saaks kasutada oma potentsiaali. Seetõttu oleks vaja **arengukava üheks eesmärgiks seada vanusesõbraliku keskkonna loomine.**

Suureks murekohaks on peredele suunatud teenuste väljajäämine heaolu arengukavast olukorras, kus samal ajal ettevalmistatavas Rahvastiku ja sidusa ühiskonna arengukavas peredele tugiteenuste osutamiseks vajalikud summad programmis “Kestlik Eesti” on järgnevatiks aastateks planeerimata. See võib tekitada olukorra, kus tulevikus katkevad rahapuudusel juba tulemuslikkust tõestanud teenused peredele (paarisuhtekoolitused, paariteraapia, perenõustamine), rääkimata uute ennetavate teenuste väljaarendamise pärssimisest lähema aasta kümne jooksul. Eesti riik peaks meie hinnangul kindlasti kasutama järgmise EL programmiperioodi rahastust sihipäraselt selleks, et toetada tervete ja tugevate peresuhete loomist ja säilitamist ning **ennetada probleemide tekkimist peredes, mitte tegeleda vaid** tagajärgedega; märgata ja abistada probleemsetes peredes kasvavaid lapsi ning eelisarendada ohvriabiteenuseid.

Küsimusi tekitab arengukava struktuuris ohvriabiteenuste käsitlemine soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise teemana. Meie hinnangul kuuluvad ohvriabiteenused lahutamatu hoolekandeteenuste hulka, kõiki vägivalla ja väärkohtlemise ohvreid peaks riik abistama komplekselt ja professionaalselt, lähtudes iga inimese individuaalsest olukorrast ja vajadustest ning sõltumata tema soost või sellest, kas ta kuulub mingisse kanoniseeritud vähemusgruppi või mitte.

Ehkki ohvriabiteenuste arendamine on väga oluline, võiks heaolu arengukava nime kandvas dokumendis ette näha vaimse heaolu tagamiseks vajalike ennetavate teenuste (eelkõige psühholoogilise abi) kättesaadavaks tegemine kõigile seda vajavatele inimestele, mitte ainult kitsastele sihtgruppidele. Tegeleda tuleks üksinduse, mis on lääne ühiskondades üha süvenemas, kui suure ühiskondliku probleemi teadvustamise ja selle tagajärgedega.

Lisaks eeltoodule on tähelepanekud teemade kaupa järgmised:

Laste heaolu osas võiks rõhutada **positiivse vanemluse** oskuste andmise ja vastavate hoiakute kujundamise vajalikkust, et probleemide teket ennetada ja mitte tegeleda tagajärgedega.

Tööturupoliitika osas on probleemina välja toodud, et madalama haridustasemega ja eakamad inimesed osalevad täiend- ja ümberõppes jätkuvalt vähe. Ehk võiks lisada, et neile sihtgruppidele tuleks pakkuda sihtgruppide vajadustele kohandatud koolitusi.

Lisaks tuleks selle teema all **käsitleda ka lõhet digitaalsetes oskustes ja eriti kaugtöö võimalustes, kus lisandub ka oluline regionaalne aspekt.**

Hoolekandepoliitika osas võiks ülesandena lisaks inimeste töötamise ja ühiskonnaelus osalemise toetamisele ning kodus võimalikult kaua iseseisva ja väärrika elu võimaldamisele olla ka arenguvõimaluste loomine kõigile inimestele, sh neile, kes pole enam aktiivse tööturu subjektid, aga kes ei ole ka veel hoolekandeteenuse tarbijad.

Selgelt tuleks näha ette eraldi meetmed, et tasandada regionaalset ebavõrdsust KOVide poolt pakutavate teenuste kättesaadavuses ja kvaliteedis, mis paratamatult tulenevad linna- ja maapiirkonna KOVide võimaluste erinevustest.

Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise osa soovitame pealkirjastada “Naiste ja meeste võrdõiguslikkus ning võrdne kohtlemine”, et oleks üheselt selge, milliseid ühiskonnagruppe silmas peetakse.

Naiste ja meeste võrdõiguslikkuse osas on välja toodud samad probleemid, millega on aastaid tegeletud ja mille lahendamiseks on seni ressursse suunatud. Näiteks on probleemina kirjeldatud naiste madalamat tööhõive määra võrreldes meestega, ehkki oleme EL võrdluses selles osas eesrindlikumate riikide seas. Leiame seetõttu, et riik ei peaks seadma eesmärgiks naiste veelgi suurema tööhõive saavutamist. Loomulikult tuleb jätkuvalt igakülgset toetada töö- ja pereelu võimaluste loomist, kuid riik ei peaks sekkuma perede valikutesse.

Lisaks juba tuttavatele probleemidele **tuleks käsitleda seni vähest tähelepanu saanud probleeme.** Arengukava koostamise ettepanekus on räägitud suurest soolisest segregatsioonist erialade lõikes nii õpingute kui tööelu perioodil, kuid on jäetud välja toomata ülisuur erinevus meeste ja naiste vahel kõrghariduse omandamisel. See on probleemiks ning **meeste ja naiste vahelise hariduslõhe vähendamiseks** tuleks probleemi teadvustada ja eesmärgid püstitada seostatuna haridusstrateegiliste eesmärkidega. Vajalikud oleksid nii uuringud kui konkreetsed sekkumised kõigis haridusastmetes..

Probleemina on välja toodud suur sooline palgalõhe, mis on kindlasti oluline näitaja. Samas tuleks lisada ka viimaste uuringutega välja toodud fakt, et taasiseseisvumise ajal oli Eesti palgalõhe 41%, st vähenemine on olnud muljetavaldav.

Küsitav on väide, et naiste ja meeste võrdse kohtlemise põhimõttega seotud õiguslik kaitse ei ole Eestis endiselt piisav ega piisavalt tõhus. Oleme nõus sellega, et vajalik on erinevate sihtgruppide teadlikkust veelgi tõsta, kuid ei tohiks eirata asjaolu, et seaduste, kohtu-, riigi õigusabi süsteemi, Tööinspeksiooni ja voliniku kantselei toimimise kaudu on meil tegelikult juba praegu tagatud professionaalne õiguslik kaitse igaühele, kes tunneb, et tema õigusi on rikutud.

Arengukava koostamise ettepanekus võiks probleemina välja tuua **sooliste analüüside puudumist** ning sellest tulenevalt **erinevate naiste gruppide spetsiifiliste vajadustega puudulikku arvestamist** riiklike ja kohalike poliitikate kujundamisel, teenuste arendamisel ja pakkumisel, näiteks seoses maapiirkondade naiste, vanemaealiste naiste, puuetega naiste kaasamise vajadusega ning neid puudutavate programmide ja teenuste arendamisega. Täpselt **sama kehtib ka erinevate meeste sihtgruppide osas**, eelkõige hariduse ja tervise valdkonnas.

Võrdse kohtlemise tähendust on dokumendis selgitatud uuenduslikult. Seejuures tekib aga küsimus, milliste vahenditega kavatakse tagada tulemusena võrdne ühiskond, kus iga inimene saab ennast ühiskonnaelus iseseisvalt teostada.

Oleme täiesti nõus sellega, et tõrjumine ja ebavõrdne kohtlemine põhjustab kahju. Selgusetuks jääb aga, kuidas on võimalik kavandatud meetmete ehk ühiskonna teadlikkuse tõstmisega võrdse kohtlemise seadusest (mis kaitseb konkreetsete vähemusgruppide huve ja õigusi), juristide koolitamise ja strateegilise hagelemise kaudu kaotada näiteks maal elevate väikesest pensionist elatuvate eakate inimeste tõrjutust ja ilmajäetust ning tagada neile võrdsed võimalused iseseisvaks eneseteostuseks võrdluses noorte linnaelanikega.

Leiame ka, et maksumaksja raha ei peaks kasutama nn strateegiliseks hagelemiseks, st riik ei peaks tegelema võitlemisega iseenda vastu. Probleeme saab ennetada ja lahendada sihtgruppide parema sisulise kaasamisega.

Võrdse kohtlemise aspektist on ligipääsetavus ülioluline teema. Kui ligipääsetavus tähendab kogu elanikkonna kaasatust elu- ja infokeskkonda, **kas see hõlmab ka digitaalse ligipääsetavuse tagamist maapiirkondade elanike jaoks (st selleks riikliku infrastruktuuri tagamist) ja vajaliku transpordiühenduse võimaldamist kõigile hajaasustuses elavatele inimestele? Ilma nende komponentide arvestamiseta ei saa me rääkida inimeste tegelikust võrdsest kohtlemisest ja heaolust ning ühtse infokeskkonna tagamisest.**

Digilõhe maapiirkondades on väga suur ja mitte ainult kaugtöö ja koolituste puhul. Probleemiks on näiteks ka see, et järjest rohkem kasutavad omavalitsused vallakodanikele info edastamiseks valdavalt interneti, kuid kõigil eakatel igapäevast internetiühendust pole. Samas on ka infost osasaamine osa heaolust.

Sellised on meie esialgsed tähelepanekud. Loodame, et ENÜ-l tekib arengukava koostamise käigus võimalus anda ka konkreetsemat sisendit arengukava ja erinevate programmide eesmärkide, mõõdikute ja tegevuste sõnastamisel.

Lugupidamisega

Harda Roosna, ENÜ eesistuja

Eha Reitelmann, ENÜ peasekretär.